

READER
Ontwikkeling
0-13 jaar

Inhoud van de reader

Wat heb jij toch een prachtig vak gekozen! Elke werkzame dag mag jij je inzetten om kinderen te begeleiden in hun ontwikkeling. Om dat zo goed mogelijk te kunnen doen heb je kennis en ervaring nodig. Kennis over de ontwikkeling van kinderen in algemene zin en ervaringen in het werken met kinderen. Want ieder kind is uniek en heeft andere kwaliteiten en behoeften, aan jou de eer & plezier om dat te mogen bieden.

Een kind van 1 jaar kijkt op een hele andere manier naar de wereld dan een kind van 6 jaar oud. Als pedagogisch medewerker wil je graag aansluiten bij dat wat een kind bezig houdt. Om dat te kunnen doen volg je de kinderen in jouw groep. Je onderzoekt wat het individuele kind aankan en welke (ontwikkeling) behoeften het kind heeft. Ook kijk je naar zijn/ haar voorkeuren zodat je daarbij kunt aansluiten. Vervolgens wil je toevoegen. Door jouw inzet, of dat nou is door mee te spelen, materialen of een activiteit aan te bieden of door er gewoon voor het kind te zijn, alles heeft effect op de ontwikkeling van het kind! Zo kan het kind groeien.

Om goed aan te kunnen sluiten bij het niveau van het kind is het nodig om de normale ontwikkelingslijnen te kennen. Ook is het nodig om kennis te hebben over de verschillende ontwikkelingsgebieden.

In deze reader lees je informatie over de verschillende **leeftijdswfasen** en over de verschillende **ontwikkelingsgebieden**.
In de online leeromgeving vind je daarnaast filmmateriaal over de besproken onderwerpen terug.

Wanneer je het idee hebt dat je de inhoud van deze reader kent en begrijpt dan toets je jezelf door de 10 bijbehorende vragen te beantwoorden. Deze test vind je in de online leeromgeving.

We wensen je veel leesplezier toe.

Verschillende leeftijdsfasen

In deze reader lees je over de verschillende leeftijdsfasen. Wij hebben gekozen voor de volgende 5 leeftijdsfasen:

De babytijd:	0-1 jaar
De dreumestijd	1-2 jaar
De peutertijd:	2- 4 jaar
Het jonge basisschool kind:	4-6 jaar
Het basisschool kind:	6-12 jaar

Kinderen ontwikkelen zich in hun eigen tempo en tijd. Ze houden zich dan ook niet aan bovenstaande fasen. Gelukkig maar! De fasen zijn bedoeld om jou als pedagogisch professional handvatten te bieden. Door de fasen te kennen heb je een globaal beeld van de “normale ontwikkeling” van kinderen.

In de wetenschap worden verschillende indelingen gebruikt. Sommige pedagogen en ontwikkelingspsychologen spreken van een baby wanneer zij praten over een kind tot 1,5 jaar. Of kinderen van 4-12 jaar worden aangeduid als schoolgaand kind. Welke fasering je ook aanhoudt, het gaat er vooral om dat je de normale ontwikkeling herkent en afwijkend gedrag/ ontwikkeling kan signaleren zodat je risico's op een ontwikkelingsachterstand zo snel mogelijk kan wegnemen en het kind kan begeleiden.

Verschillende leeftijdsfasen

0-1 jaar

De babytijd

In het eerste levensjaar ontwikkelt de baby zich vliegensvlug. Direct naar de geboorte kan het kind al erg veel. Een pasgeboren baby kan zelfstandig ademen en ze beschikken over reflexen om te eten, te slikken en om voeding te vinden (borstvoeding). Hoewel hun gezichtsvermogen nog niet volledig is ontwikkeld kunnen ze voorwerpen onderscheiden. Ze zien verschillende helderheidsniveaus en kleuren. Ook kan de baby al horen, voelen, ruiken en proeven.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Om te kunnen groeien en ontwikkelen heeft de baby liefde, geborgenheid, warmte en rust nodig. De hechting met zijn ouders/ verzorgers is van groot belang. Over dat onderwerp lees je verderop in deze reader meer. De baby gaat oefenen met manieren om interactie uit te lokken. Denk aan de eerste glimlach (zo rond 6 weken) huilen, het gebrabbel tussen de 4-8 maanden en het uiten van bijv. frustratie d.m.v. lichaamstaal. Hij leert gezichten te herkennen (3-6 maanden) en gaat handelingen imiteren (4 tot 5 maanden) bijv. door met een rammelaar te slaan. Rond de 8 maanden wordt de baby eenkennig. Al deze oefeningen zorgen ervoor dat het kind zichzelf en zijn sociale omgeving leert kennen. Als volwassenen begeleiden we kinderen hierin door veiligheid en geborgenheid te bieden, door interacties met de baby te hebben, door taal aan te bieden, te spelen met het kind, voor te doen en structuur en kaders te bieden.

Fysieke ontwikkeling

De gemiddelde baby weegt ongeveer 3,5 kilo en is 50 cm lang. Na 5 maanden in het gewicht al verdubbeld. Rond zijn eerste jaar weegt een baby gemiddeld 10 kilo. Kinderen verschillen onderling sterk van elkaar de groei en de ontwikkeling kunnen dan ook behoorlijk afwijken van het gemiddelde.

De vorm en de verhoudingen van een pasgeboren baby lenen zich niet voor soepele bewegingen. Hun hoofd is zo groot en zwaar dat heel jonge baby's niet de kracht hebben om het op te tillen. Omdat hun ledematen nog kort zijn in verhouding met hun lichaam, worden hun bewegingen beperkt. Toch beginnen baby's al snel een opmerkelijke mobiliteit te ontwikkelen. De baby beschikt over natuurlijke reflexen die beweging veroorzaken. Wanneer de baby meer controle krijgt over de reflexen verdwijnen deze. Een voorbeeld van zo'n reflex is het zoekreflex. De baby tot 3 weken heeft de neiging om zijn hoofd te draaien naar dingen die zijn wang raken. Waarschijnlijk is dit reflex ontstaan zodat de baby de borst goed kan vinden. Zodra de baby de bewegingen van het hoofd voldoende zelf kan controleren, zo ongeveer na 3 weken, verdwijnt dit zoekreflex.

De motorische ontwikkeling van baby's zorgt ervoor dat de baby zich ontwikkelt van een kind dat totaal afhankelijk is van zijn verzorger naar een kind dat zich zelf (bijv. door rollen) door "de wereld" kan bewegen.

De snelle fysieke groei wordt mogelijk gemaakt door de voedingsstoffen die de baby binnen krijgt. Vanaf 4 of 5 maanden kunnen baby's beginnen met vast voedsel (afhankelijk van het al dan niet geven van borstvoeding). Baby's krijgen behoefte aan meer voedingsstoffen en ijzer. Meestal wordt en begonnen met een groente- of fruithapje. Het voedingscentrum voorziet in adviezen rondom het voeden van baby's. [www. Voedingscentrum.nl](http://www.Voedingscentrum.nl)

Cognitieve ontwikkeling

De ontwikkeling van de zintuigen speelt tevens een belangrijke rol in de ontwikkeling van de baby. De wereld van de baby wordt met de dag begrijpelijker naarmate zij beter in staat zijn om de omgeving met hun zintuigen waar te nemen.

Een pasgeboren baby ziet alleen dingen scherp die 20 tot 30 cm van hem vandaan zijn. Na een maand is zijn gezichtsvermogen sterk verbeterd maar hij kan details nog niet goed onderscheiden. Na 3 maanden ziet hij scherp.

0-1 jaar

Tijdens de zwangerschap kan de baby al geluiden waarnemen. Na de geboorte kan de baby dan ook alles al horen. Sommige hoge en lage klanken kan hij zelf beter waarnemen dan een volwassene. Daarnaast kunnen baby's horen geluiden lokaliseren, ze kunnen dus horen uit welke richting het geluid komt. Ze kunnen daarnaast akoestische eigenschappen van geluiden onderscheiden (bijv. toonsoorten) maar ook horen ze de subtiele verschillen die nodig zijn om de taal in hun eigen moedertaal te leren begrijpen. Een leuk weetje; met 5 maanden kunnen baby's het verschil horen tussen Nederlandse en Spaanse pasages. Zelfs als ze qua ritme, aantal lettergrepen en voordracht snelheid sterk op elkaar lijken. (bron; Chonchaiya et al., 2013; Palmer et al., 2012 Pejovic & Mlnar, 2017)

De reukzin van baby's is zo goed ontwikkeld dat sommige 12-18 dagen oude baby's hun moeder puur op basis van de geur herkennen.

Ook smaak is al ver ontwikkeld. Sommige reacties zijn al aanwezig bij de geboorte, zoals walging bij een bittere smaak.

De tastzin is het best ontwikkelde zintuig van de baby. Zelfs in de baarmoeder is de baby erg gevoelig voor aanrakingen. Kinderen leren de wereld om zich heen kennen door dingen aan te raken. Met 6 maanden steken baby's bijna alles wat ze in hun hand hebben ook in hun mond.

Baby's kunnen al snel verbanden leggen tussen wat ze via verschillende zintuigen over een object te weten zijn gekomen. Zelfs baby's van een maand oud kunnen objecten die ze eerder in hun mond hebben gehad, maar nog nooit hebben gezien, visueel herkennen. (Bron: Steri 7 Spelke, 1988)

Het begeleiden van de ontwikkeling

Zoals je hebt kunnen lezen ontwikkelen baby's zich razend snel. Ze doen voortdurend nieuwe ervaringen op en leren zo spelenderwijs zichzelf en hun omgeving kennen. In de kinderopvang begeleiden we kinderen zo goed als we kunnen in hun ontwikkeling. Dat doen we door ze een rijke speelleeromgeving te bieden en ze te begeleiden bij spel. We voegen taal toe aan hun dag en hebben veel interactie met ze. Ook stimuleren we onderlinge interacties.

Om goed aan te kunnen sluiten bij de behoeften van de kinderen is het nodig om hun ontwikkeling te volgen. Dat doe je door ze te observeren, door mee te spelen en door verschillende materialen en activiteiten aan te bieden. Daarnaast gebruik je een kindvolgsysteem. Dat kindvolgsysteem laat jou kijken naar de ontwikkelingslijnen die horen bij de normale ontwikkeling van een kind in deze fase. Het is handig om de grote lijnen te kennen.

In de online leeromgeving vind je verschillende artikelen waarin je deze ontwikkelingslijnen/ mijlpalen van baby's terug kunt lezen en op kunt zoeken. Hiernaast zie je een overzicht die een globaal beeld geeft.

3,2 maanden:
omrollen

3,3 maanden:
een rammelaar
vastpakken

5,9 maanden:
zitten zonder
ondersteuning

7,2 maanden:
staan met houvast

8,2 maanden:
grijpen met duim
en wijsvinger

11,5 maanden:
goed
zelfstandig
staan

12,3 maanden:
los lopen

14,8 maanden:
een toren
bouwen van
twee blokken

16 maanden:
plaatst stokjes in
gaatjes

16,6 maanden:
traplopen

23,8 maanden:
springen op de plaats

33,0 maanden:
een cirkel natekenen

De leeftijdsfase 0-1 jaar kenmerkt zich door vele duidelijk mijlpalen in de ontwikkeling van de fijne en grove motorische vaardigheden.

Hiernaast een overzicht.

Bron: Frankenburg et al. (1992) *The Denver II: A major revision and restandardization of the Denver Development Screening test*. *Pediatrics*, Vol 89, 91-92

0-1 jaar

1-2 jaar

De dreumes

De leeftijd 1-2 jaar noemen we de dreumestijd. De dreumes maakt, net als de baby, een enorme ontwikkeling door. Het bouwt voort op ervaringen die het al heeft opgedaan en vaardigheden die het zich eigen heeft gemaakt.

Fysieke ontwikkeling

De meeste kinderen zetten hun eerste stapjes als ze rond de dertien maanden oud zijn. Sommige kinderen zijn er al eerder bij, bijvoorbeeld met negen maanden, maar het kan ook een stuk later zijn. Zelfs na zeventien maanden komt nog veel voor. Echt los lopen kunnen kinderen gemiddeld met rond de veertien maanden.

Ook de fijne motoriek van het kind heeft zich enorm ontwikkeld het eerste jaar en hij wordt elke dag handiger. Een baby van 13 maanden kan in elke hand een blokje vasthouden en ze op elkaar zetten. En zelf uit een open beker of zelfs al uit een rietje drinken.

Dreumes klimmen graag en proberen te rennen en achteruit te lopen. De dreumes onderzoekt de wereld nog steeds door alles vast te pakken, in zijn mond te stoppen of er mee te gooien. Maar je zult merken dat hij op zoek gaat naar grotere uitdagingen. Gooit hij al met ballen? Nu hij zo mobiel is, wil hij spullen meenemen 'onderweg'. De doos met blokken of de autootjes gaan mee naar de andere kant van de groep en hij schuift een stoel naar het keukenaanrecht om eens te bekijken wat er op die hoogte allemaal te zien is. Hij heeft geen idee dat hij hard kan vallen. Je hebt nu echt ogen in je rug nodig en stelt duidelijke kaders. Je leert een kind wat hij wel en niet mag doen. Zo kan hij veilig de omgeving kan ontdekken.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

De dreumes gaat gedrag en handelingen na-apen. Hij doet graag volwassenen na. Ook als het gaat om het doen van huishoudelijke klusjes. Hij/zij wil het liefst alles zelf proberen en bij alles helpen. Hij speelt graag met echte materialen zoals met potten en pannen. Spelletjes waarbij hij je moet nadoen vindt hij nu ook superleuk, zoals in de handen klappen, zwaaien, geluidjes maken of woorden zeggen.

Als het kind je iets probeert duidelijk te maken en het lukt niet, omdat hij de woorden nog niet kent, kan hij daar erg gefrustreerd van raken.. Sommige kinderen ontdekken tijdens de 13 maanden sprong dat ze hun stem op verschillende manieren kunnen gebruiken en ook dat ze kunnen schreeuwen.

Het speelgedrag van kinderen van deze leeftijd maakt dat ze het liefst alles in hun eentje doen: ze spelen niet met, maar naast elkaar. Ze zijn vaak erg op zichzelf gericht, best egocentrisch en kunnen niet goed dingen geven en delen. Nemen is trouwens geen enkel probleem. Dat is heel normaal en allemaal onderdeel van een leerproces. Sociaal gedrag moet worden aangeleerd en de dreumes leert het meest van een combinatie van oefening en ervaring opdoen.

De gevoelens van de dreumes worden steeds complexer. Het is belangrijk te leren dat alle emoties een naam hebben. Zo kan de dreumes leren begrijpen en benoemen hoe hij zich voelt. Merk je dat hij verdrietig is? Zeg dan dat je het erg vindt dat hij zich zo verdrietig voelt. Is je kind gefrustreerd, help hem dan. Zo merkt hij dat je zijn gevoel serieus neemt en dat het goed is om te laten zien hoe hij zich voelt.

1-2 jaar

Rond 17 maanden maakt de dreumes een sprong in de ontwikkeling van zijn identiteit. Hij had al in de gaten dat hij een eigen persoon is, maar nu gaat hij ook begrijpen dat hij en andere gezinsleden aparte personen zijn. Opeens bestaat er voor hem een 'jij' en 'ik'. Ook gaat het kind zijn omgeving steeds beter herkennen en begrijpen. Zijn huis wordt zijn huis en het huis van zijn vriendje is dat van zijn vriendje. Hij wordt zich bewust van familie en vrienden, wie het zijn en bij wie ze horen. Het kan zelfs zijn dat het kind opeens interesse krijgt in wat hij aan heeft en ijdeler wordt.

18 maanden: Wist je dat het kind nu al een gevoel van eigenwaarde ontwikkelt? Dat gevoel bestaat uit de gedachten en gevoelens die hij heeft over zichzelf. En die worden weer beïnvloed door hoe mensen met hem omgaan. Daarom is het ontzettend belangrijk dat hij weet dat zijn ouders van hem houden en hem accepteren, ook als hij iets stoups heeft gedaan. Ook heeft je kind nu feilloos in de gaten of mensen hem aardig vinden of niet. En hij krijgt nu ook door of mensen blij of verdrietig worden van de dingen die hij doet.

Het is belangrijk dat het kind zijn persoonlijkheid kan uiten en daarbij kan hij jouw ondersteuning goed gebruiken. Hoe het kind nu reageert op zijn omgeving en wat hij meemaakt, zegt veel over hoe hij later gaat reageren. Het ene kind is makkelijk en flexibel, het andere heeft veel behoefte aan vaste gewoontes en gebruiken.

Cognitieve ontwikkeling

Met 13 maanden kan de dreumes alweer veel meer begrijpen dan toen hij nog een baby was. Hij reageert inmiddels op zijn naam en kent de woorden voor bepaalde voorwerpen, dieren, mensen en etenswaren. Als je hem vraagt waar iets is ('Waar is de tafel?'), kijkt hij in de juiste richting en wijst het misschien wel aan of stapt ernaartoe. Misschien heeft hij/zij zelfs al zijn eerste woord gezegd.

Een kind van achttien maanden gebruikt gemiddeld vijftig woordjes en met twee jaar zijn het al gemiddeld tweehonderd woorden. Vervolgens gaat je kind woorden combineren tot korte tweewoordszinnen, zoals 'jas aan'. Kinderen begrijpen op deze leeftijd meer woorden dan ze gebruiken. Kinderen van dertien maanden begrijpen gemiddeld vijftig woordjes, maar gebruiken er maar tien. Daarnaast gebruiken kinderen andere manieren om iets duidelijk te maken, bijvoorbeeld door dingen aan te wijzen of gebaren te maken.

1-2 jaar

2-4 jaar

De peuter

Een kind tussen de 2 en de 4 jaar noemen we een peuter. Tijdens de peutertijd gaan kinderen de wereld om zich heen verder ontdekken en doen ze van die typische peuterdingen. Zoals op de grond gaan liggen in een drukke winkel. Of ze krijgen een driftbui omdat hun appel niet helemaal rood is maar er ook gele stukjes op de schil zitten. Hun eigen ik krijgt meer vorm en ze gaan op zoek naar de grenzen. Ze zijn nieuwsgierig, stellen zodra ze wat beter kunnen praten veel waarom-vragen en leren om samen te spelen met andere kinderen. Dat proces loopt niet altijd zoals ze zelf graag willen. Ze hebben hun emoties nog niet altijd helemaal onder controle of kunnen zich nog niet altijd goed uiten. Deze fase kenmerkt zich dan ook doordat de peuter zijn/haar gevoelens nog veel middels het lichaam uit. Niet alleen in negatieve zin, maar natuurlijk ook in de vorm van veel knuffels en kusjes.

De fysieke ontwikkeling (motoriek) van de peuter maakt grote sprongen. Er bestaan verschillende soorten motoriek;

1. Grove motoriek gaat om de grote spiergroepen,
2. Fijne motoriek gaat om de arm/hand (oog/hand-)coördinatie
3. Sensomotoriek – ontwikkeling van de zintuigen (zien/horen/ruiken/proeven/tast
4. Lichaamsbesef – het besef dat je een lichaam hebt en wat je ermee kan doen

Nu een kind ouder wordt kan het motorisch gezien steeds meer met zijn lichaam. Het kind gaat rennen, lopen, springen, duwen, trekken, vangen, hinkelen. Het ontdekt steeds meer wat het kan en is daar volop mee aan het experimenteren. Bewegen is dan ook van groot belang voor deze leeftijd. Buiten speelt het kind met auto's, van de glijbaan, klimmen overal op of over. Gooien en vangen van ballen in verschillende formaten.

Rond de 2,5 jaar kan het kind tijdens rennen/lopen van richting veranderen en stoppen. Dit is een echte mijlpaal in de grove motorische ontwikkeling.

De fijne motoriek ontwikkelt zich ook snel. Het kind rond de 2,5 jaar de mogelijkheid om een pen vast te pakken met de pennengreep. D.w.z. dat het pen vasthoudt tussen de vingers. Nu kan het ook grote knopen dicht/open maken.

Rond 3,5 jaar kan het kind beginnend knippen. Hij/ zij knipt nog niet netjes en soms wordt de schaar nog verkeerd vast gehouden, maar dat geeft niks. Oefening baart kunst.

Het kind gaat steeds met spelen en bouwen. Het speelt bijvoorbeeld met manipulerend materiaal zoals lego. Het kind kan steeds meer, weet beter wat hij zelf al kan en wat nog niet en wordt zo steeds zelfstandiger.

2-4 jaar

Sociaal-emotioneel:

Bij peuters zien we dat het kind steeds meer een eigen persoonlijkheid ontwikkelt en sociale regels en gewoontes leert.

Het kind leert steeds beter zijn eigen emoties en die van de ander te reguleren, maar is nog niet volledig ontwikkeld. Dit kan ook nog niet omdat het brein nog niet volledig is ontwikkeld. Tot zo'n 3.5 jaar kan het zijn eigen behoeftes moeilijk uitstellen (executieve hersenfunctie inhibitie).

Rond de 2.5 jaar ontwikkelt de eigen wil zich sterk. Het kind ontdekt dat het invloed op de ander kan uitoefenen. Zegt vooral "nee", wil alles zelf doen. Kan driftig worden als iets niet lukt of kan.

Rond de twee jaar begint het steeds meer zijn eigen lichaamsdelen te herkennen en aan te wijzen. Liedjes als "dit zijn mij wangetjes..." Zijn dan ook erg populair.

Tegen de drie jaar is het kind nog erg op zich zelf gericht. Naarmate het wat ouder wordt (vanaf zo'n 3 jaar) herkent hij wel verschil tussen zichzelf en de ander.

Rond de 2.5 jaar krijgt kind steeds meer belangstelling voor de ander. Ze houden op deze leeftijd nog geen rekening met elkaar. Hebben ook vaak voorkeur voor bepaalde personen. Rond de 3 jaar doet kind nog veel alleen, maar geniet wel van kleine groepsactiviteiten. En vindt het ook fijn om te helpen.

Cognitieve ontwikkeling:

Met cognitieve ontwikkeling bedoelen we dat je peuter zich ontwikkelt in het denkvermogen. Dus begrijpen, onthouden, redeneren en denken.

Rond de 2 jaar kan het kind eenvoudige inlegpuzzels maken en begrijpt eenvoudige opdrachten. De peuter kan deze ook uitvoeren. Naarmate het ouder wordt maakt het moeilijkere puzzels en kan uit de voeten met een vormenstoof.

Rond de 3 jaar begint het vragen stellen: "waarom..?" Het kind leert steeds meer de betekenis van abstracte begrippen als bijvoorbeeld koud, moe, etc. Het kind leert te vergelijken en te ordenen. Kent steeds meer kleuren. Gebruikt begrippen als jij en jou. Krijgt steeds meer besef van tijd.

Fantasie is nog steeds volop aanwezig. De peuter haalt werkelijkheid en fantasie door elkaar.

De peuter leert ook om te ordenen; bijv. van groot naar klein.

2-4 jaar

4-6 jaar

De peuter verandert langzaam in een kleuter. Het kind gaat nu voor het eerst naar school. De wereld wordt steeds een beetje groter. Eerst draait alles om het gezin, de familie en nabije vrienden/ burens/ de kinderen van de kinderdagverblijf of peutergroep. In deze fase leert het kind de wereld weer een beetje meer kennen. Hij/ zij zet de eerste stapjes naar een wat meer onafhankelijke positie ten opzichte van zijn ouders. In de klas gelden de normen en waarden van de school en de leerkracht. Het samenspelen met andere kinderen krijgt nog meer vorm. Het kind gaat nu misschien ook wel voor het eerst zelf bij iemand anders thuis spelen. Naast de ervaringen die het kind opdoet op en rondom school leert hij ook nieuwe activiteiten kennen. Zoals zwemmen en andere sporten. Er gaat een hele wereld voor de kleuter open.

Fysiek

De kleuter wordt al wat gespierder, het mollige verdwijnt en de buik wordt platter. In tegenstelling tot bij de peuter, nemen bij de kleuter gewicht en lengte evenredig toe, de vierjarige kleuter is ruim 1 meter en weegt ongeveer 18 kilo. Aan het einde van de kleutertijd is het bijna 1.20 meter lang en weegt hij ongeveer 22 kilo.

Qua motorische ontwikkeling maakt de kleuter weer sprongen. Zo wordt het evenwicht steeds beter; de kleuter kan over een lijn lopen. Kan kort op 1 been staan en kan met twee handen een bal vangen. Verder klimt, hinkelt, springt over en huppelt een kleuter er flink op los. Het gooit gericht met bal of pittenzak. De grote bewegingen gaan steeds meer gecoördineerd.

Qua kleine (fijne) motoriek kan het kind kralen rijgen. Hij/zij maakt ingewikkelde bouwsels. Kan ritsen open en dicht maken. Maakt grovere bewegingen vanuit de pols i.p.v. vanuit de schouder.

Ook beheerst het kind nu de pincetgreep; het kan een pen vasthouden tussen duim en wijsvinger.

Sociaal-emotioneel

Jonge kleuters zien zichzelf als het middelpunt van de wereld. Zij kunnen zich nog niet goed inleven in een ander en denken veelal egocentrisch. Hoe ouder een kleuter wordt, hoe meer hij zich kan inleven in anderen.

De kleuter kan eenvoudige gezichtsuitdrukkingen herkennen zoals boos, blij en bang.

Er ontstaan eerste gevoelens van trots en schaamte bij de kleuter. Hij/ zij benoemt zichzelf als "ik". Hierdoor leert hij zichzelf steeds beter kennen en komen ook competentie gevoelens naar boven. De kleuter krijgt ook langzaam in de gaten dat anderen ook gevoelens en gedachten hebben.

De kleuter speelt in nabijheid van de ander. Graag speelt hij doe alsof spelletjes. De kleuter zoekt wat meer uit zichzelf contact met de verzorgende volwassene (vertrouwd persoon).

De kleuter wordt steeds vaardiger naarmate hij meer gaat samenspelen. Hij kent en begrijpt het woord "wij" daardoor ook steeds beter. Zo leert hij bijvoorbeeld dat hij niet alleen is en de aandacht van de volwassene soms moet delen met anderen.

Ook de normen en waarden die in de groep gelden worden steeds meer duidelijk; de kleuter kan hulp vragen en op zijn beurt wachten.

4-6 jaar

Cognitieve ontwikkeling.

De kleuter krijgt een steeds realistischere kijk op de wereld om hem heen. Hij gaat de wereld steeds beter begrijpen. Hij is geïnteresseerd in oorzaak en gevolg en gaat steeds meer vragen stellen over het 'waarom' van dingen.

Een kleuter:

- weet hoe oud hij is.
- Kent begrippen als op, onder, meer, minder.
- Kent tijdsaanduidingen; bijv. "toen het vakantie was.."
- Heeft kennis van grote tegenstellingen, als lang-kort, dik-dun, etc.
- Ziet verschillen tussen afbeeldingen van voorwerpen.
- Kinderen van 4 jaar ziet steeds beter de verdeling van gebeurtenissen over de dag (dagritme)
- Ervaren dag en nacht verschil.

4-6 jaar

6-12 jaar

Cognitieve ontwikkeling

Wanneer het kind 6 jaar is gaat het zeer waarschijnlijk naar groep 3. De overgang van de kleutergroep waarin spelen centraal staat gaat over in een meer schoolse vorm van leren. Toch past deze overgang goed bij de cognitieve ontwikkeling want tussen 6 jaar en 7 jaar maakt het kind een grote sprong ; hij leert concreet denken. Hij denkt nog wel in plaatjes: wat hij leert, moet hij voor zich kunnen zien.

Dit levens- en schooljaar leert het kind niet alleen lezen, maar ook veel met betrekking tot getallen. Een kind van 6 jaar:

- kan getallen herkennen en schrijven en heeft begrip voor 'erbij' en 'eraf'.
- begrijpt de symbolen '+' (optellen) en '-' (aftrekken).
- kan sommen onder de tien oplossen (door te tellen en eventueel met behulp van een telraam) en later optel- en aftreksommen onder de twintig redelijk vlot uitrekenen.
- kan op een gegeven moment tellen in stapjes van twee, vijf of tien.
- leert tellen tot honderd, splitsen, verdubbelen en halveren.
- kan op een analoge klok klokkijken (hele en halve uren).
- heeft begrip voor geld en kan een simpele som oplossen met € 1 en € 2.
- kan simpele rekensommen tot tien uit het hoofd (want die zijn inmiddels geautomatiseerd)

Een zevenjarige denkt logisch na, kent oorzaak en gevolg en beredeneert zijn keuzes. Hij kan nu ook een spreekbeurt houden: een onderwerp kiezen, bedenken wat hij wil vertellen en daar een mooi verhaal van maken. De uitspraak en grammatica van een kind op deze leeftijd is bijna op volwassen niveau. Zijn woordenschat wordt de komende jaren nog flink uitgebreid, een proces dat doorgaat tot na de middelbare school. Een kind van zeven kent zo'n 20.000 woorden en kan ongeveer 200 woorden lezen.

•Het lerend vermogen van de kinderen in deze fase is enorm. Het verschil tussen een 6 jarig kind en een 11 jarig kind is op dat vlak enorm. Een kind van 11 kan: omgaan met breuken, procenten, verhoudingen en kommagetallen, omgaan met een rekenmachine, inhouden en oppervlakten berekenen, schalen lezen, rekenen met snelheden en geldkoersen., kan rekenen met getallen tot een miljoen en op een gegeven moment zelfs daarboven, kan schattend rekenen (afroonden, schatten van sommen met kommagetallen).

6-12 jaar

Sociaal emotionele ontwikkeling

Een zesjarige kan werkelijkheid en fantasie steeds beter van elkaar onderscheiden. Bij een film klinkt het soms vol overtuiging: 'Dat is niet echt!' Zijn spelen ontwikkelt zich steeds meer. Zo kan hij met auto's, bouwmaterialen, poppen en knuffels uitgebreide steden bouwen of verhalen spelen.

Kinderen van 6 jaar zijn niet meer zo bang voor "de monster onder het bed", maar wel voor dingen uit de werkelijke wereld. Sommige angsten zijn reëel en anderen niet. Er zijn ook angsten die het kind in de weg zitten. Je helpt het kind door het op een veilige manier te laten oefenen of wennen aan datgene wat hij eng of spannend vindt. Dat blijf gevoel wanneer hij/zij zijn angst overwint maakt het steeds makkelijker om moeilijke of enge dingen toch te proberen. Het kind leert zichzelf goed kennen, leert situaties goed inschatten en bouwt zelfvertrouwen op.

Leeftijdgenootjes worden steeds belangrijker. Meisjes en jongens ontdekken elkaar en de eerste briefjes met 'Ik ben op jou' worden geschreven.

Achtjarigen gaan zichzelf vergelijken met andere kinderen; ik kan niet zo hoog springen als hij, maar ik kan wel beter voetballen. Ze zijn constant bezig zichzelf te bewijzen. Dat kan zich uiten in de baas spelen in een groep – alhoewel je dat als ze jonger zijn ook al goed kunt waarnemen. Er zijn nu eenmaal kinderen die graag de regels bepalen en dat zorgt ervoor dat er op het schoolplein flinke ruzie kan ontstaan.

Kinderen van 8 jaar zijn aardig op de hoogte van situaties van anderen. Ze kunnen bijvoorbeeld diep medelijden hebben met kinderen die het slechter hebben: leeftijdgenootjes of kinderen in rampgebieden. Ze willen soms hun eigen knuffel opsturen (terwijl ze die zelf af en toe nog hard nodig hebben). Neem die gevoelens serieus.

Een kind van 9 jaar eist zelfstandigheid op, maar tegelijkertijd is hij nog jong en vraagt geborgenheid en veiligheid. In de groep/ klas gaat het nu erg om jongens tegenover meisjes. Er wordt bijgehouden wie op wie is.

De prepuberteit geeft veel emotionele onrust, en dat merk je. Een tienjarige wil zich laten gelden en doet dat soms met agressieve buien. Het is nodig om kader helder te stellen en ruimte te bieden wanneer dat mogelijk is.

Fysieke ontwikkeling

De motoriek van kinderen van 6 jaar is nog niet helemaal ontwikkeld, maar ze zijn dol op rennen, klimmen, stoeien, gooien en vangen. Op deze leeftijd ontdekken ze misschien ook wel hun talent op het gebied van sport/bewegen. Ze leren daarnaast hoe ze zich in het verkeer moeten gedragen en kunnen steeds beter fietsen.

De oog-handcoördinatie van een zevenjarige is nu zo goed dat hij 'prutstaakjes' kan doen, waarmee hij zijn fijne motoriek weer oefent. Paperclips of knopen sorteren bijvoorbeeld, of tekeningen maken van stip tot stip, kralen rijen, figuren overtrekken met potlood, eenvoudige knopen maken en veters strikken. En die ontwikkeling zet zich voort tot ver na de puberteit.

Fysiek ontwikkelen kinderen zich in deze fase ook. Kinderen van 10 jaar kunnen in de prepuberteit komen. Dat laat zich bijvoorbeeld zien door een groeispurt; meisjes worden nu langer dan jongens en hebben soms al wat geslachtskenmerken.

6-12 jaar

De verschillende ontwikkelingsgebieden

Het kind ontwikkelt zich razendsnel. Hierover lees je in het onderdeel ontwikkelingsgebieden. Elk ontwikkelingsgebied kent sub-thema's. Bekijk het overzicht hiernaast. We behandelen de gebieden en thema's op de volgende pagina's.

1. Fysieke ontwikkeling

- Motorische ontwikkeling (fijne en grove)
- Groei van de hersenen
- Ontwikkeling van de zintuigen
- Seksuele ontwikkeling

2. Sociaal-emotionele ontwikkeling

- Hechting
- Omgaan met jezelf en de ander
- Morele ontwikkeling
- Zelfbeheersing en emotieregulatie

3. Cognitieve ontwikkeling

- Leren en denken
- Taalontwikkeling
- Rekenen

Fysieke ontwikkeling

Fysieke ontwikkeling: de motorische ontwikkeling

In de leeftijd 0-4 jaar ontwikkelt het kind zich snel.

De grove motoriek is basaal gericht op lopen, springen, (weg)gooien. De bewegingen zijn grof en weinig afgestemd op de omgeving

De fijne motoriek moet worden ontwikkeld: de baby heeft nog nauwelijks mogelijkheden. Het kind ontwikkelt zijn motorische vaardigheden door te oefenen, oefenen en te oefenen. Een belangrijke ontwikkeling is die van de grijphand naar pincetgreep.

De meeste kinderen 0-4 jaar bewegen met hun hele lichaam. Biedt ze volop de ruimte. Ook bijv. bij het schilderen. Ze bewegen zich nog vanuit de schouders i.p.v. uit de pols.

De ontwikkeling is sterk gekoppeld aan fysieke, cognitieve en zintuigontwikkeling. Het is dan ook belangrijk om kinderen vooral te laten doen en ervaren. Biedt ze een breed aanbod van materialen en activiteiten aan zodat ze op ontdekking uit kunnen gaan en spelend kunnen leren.

Fysieke ontwikkeling: de motorische ontwikkeling

Op 4-5 jarige leeftijd hebben kinderen een grotere controle over de spieren. Op vijfjarige leeftijd kunnen de meeste kinderen fietsen, stappen en boomklimmen. Door de toename van hun eigen motorische mogelijkheden gaan ze nieuwe dingen proberen en leren ze dus nieuwe vaardigheden. Zorg dat ze veilig kunnen ontdekken. Geef ze de ruimte.

Ook de fijne motoriek ontwikkelt zich en dit geeft meer mogelijkheden. Kinderen kunnen nu bijv. knippen en veters strikken.

De meeste kinderen gaan nu specifieke taken met links of rechts doen. Je schrijfhand en je vorkhand ontstaan meestal voor zesde levensjaar. Hebben ze nog geen voorkeurshand? Dat is niet erg, dat komt vanzelf.

De ontwikkeling is ook goed te zien aan de kindertekeningen. Deze worden steeds meer voorzien van details.

Fysieke ontwikkeling: de motorische ontwikkeling

In de leeftijd 6-12 jaar ontwikkelt de grove motoriek zich verder. Zo ontstaat er verfijning van de spier coördinatie. Kinderen leren bijvoorbeeld fietsen, schaatsen, touwtje springen en skeeleren.

De snelheid en kwaliteit van de fijne motoriek wordt enorm verbeterd. Kinderen leren nieuwe vaardigheden, zoals kalligraferen, piano spelen en ook bijv. volleybaltechniek worden makkelijker om te leren.

Ook voor deze leeftijd geldt dat je ze ruimte moet geven om zelf dingen te laten ervaren. Zorg wel voor een veilige omgeving. Kinderen vinden het prettig om mee te denken en zelf activiteiten te bedenken en vorm te geven. Ook op die manier kun je ze ruimte bieden om te ervaren en te leren.

6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar	10 jaar	11 jaar	12 jaar
						
<p>Bij het gooien verplaatsen kinderen hun gewicht op de juiste manier en stappen ze op het juiste moment naar voren.</p> <p>Ze leren touwtjespringen.</p>	<p>Kinderen kunnen met hun ogen dicht op één voet balanceren.</p> <p>Ze kunnen over een evenwichtsbalk van 60 centimeter breed lopen zonder te vallen.</p> <p>Ze kunnen netjes in kleine vierkantjes springen en huppen (hinkelen).</p> <p>Ze kunnen een spreid-sluitsprong uitvoeren.</p>	<p>Kinderen kunnen objecten van 5,5 kilo vastpakken.</p> <p>Ze kunnen ritmisch hinkelen in een patroon van 2-2, 2-3 of 3-3.</p> <p>Meisjes kunnen een kleine bal 10 meter ver gooien, jongens 18 meter.</p>	<p>Meisjes kunnen 22 centimeter hoger springen dan hun lengte met uitgestoken armen; jongens kunnen 25 centimeter hoger springen.</p> <p>Jongens kunnen 5 meter per seconde rennen en een bal 12,5 meter ver gooien; meisjes kunnen 4,8 meter per seconde rennen en een bal 12,5 meter ver gooien.</p>	<p>Kinderen kunnen de richting van een gegooide kleine bal inschatten en hem onderscheppen.</p> <p>Zowel jongens als meisjes kunnen 5,2 meter per seconde rennen.</p>	<p>Jongens kunnen vanuit stand 1,5 meter ver springen; meisjes kunnen 1,4 meter springen.</p>	<p>Kinderen kunnen 0,9 meter hoog springen.</p>

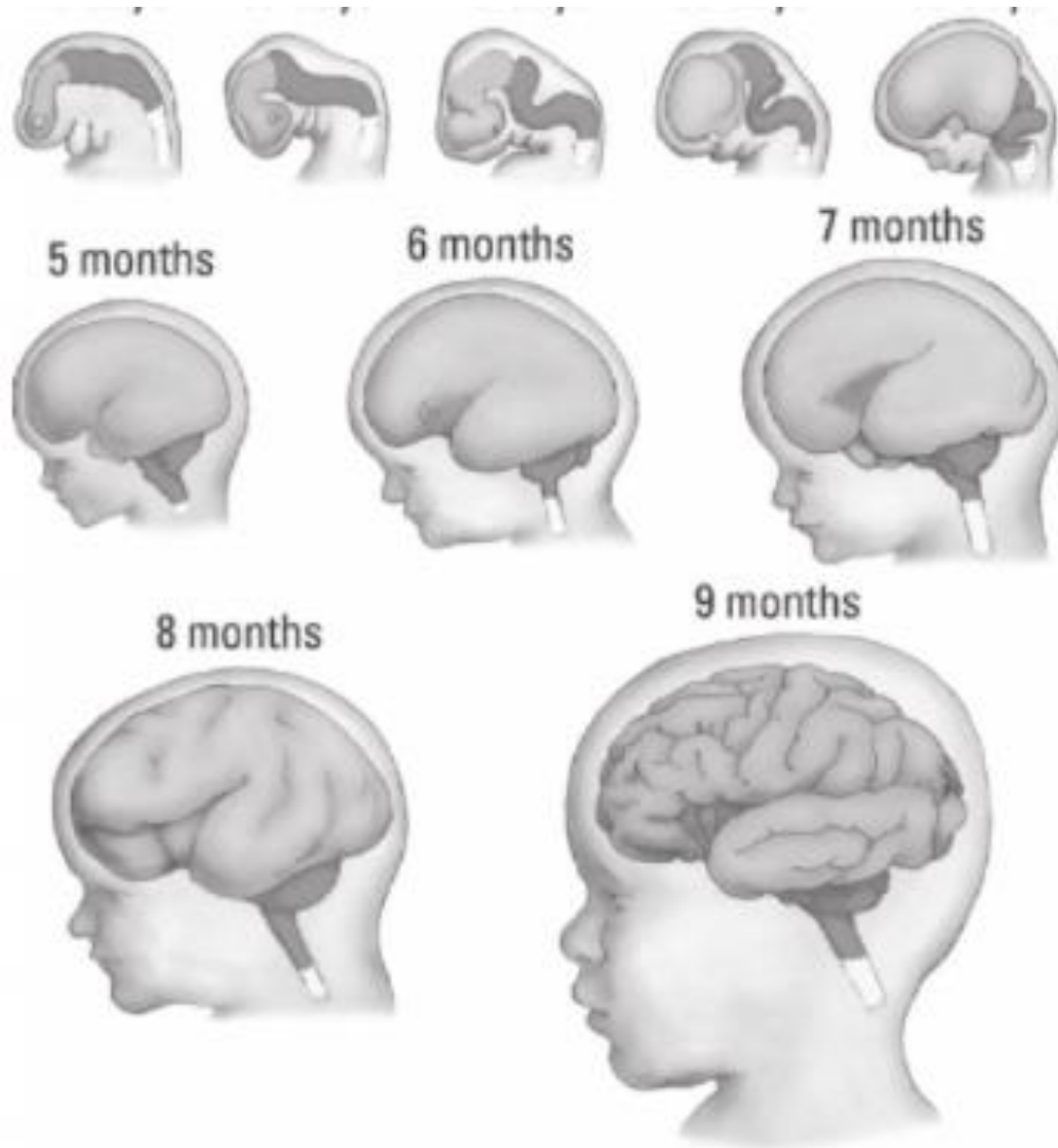
Figuur 11-5
 Ontwikkelingen in de grove motoriek
 tussen zes en twaalf jaar
 (Bron: naar Cratty, 1979, p. 222)

Fysieke ontwikkeling: de grove motorische ontwikkeling

Groei van de hersenen

De **hersenenontwikkeling** begint al in de buik. Tijdens de zwangerschap groeien de hersenen ontzettend snel. Perodes in de zwangerschap waarin er wel **250.000 zenuwcellen per minuut** worden aangemaakt! Bij de geboorte: 100 miljard zenuwcellen aanwezig.

-
- Hersenen bestaan grotendeels uit **zenuwcellen** die contact met elkaar maken.
 - Zenuwcellen komen in je hele lichaam voor, en zorgen ervoor dat je **pijn voelt, kunt praten, lopen, eten en alle andere dingen die je doet.**

Bekijk **filmpje 1** in de online leeromgeving:
'experiences build brain architecture'

Human
Brain
at Birth

6 Years
Old

14 Years
Old

Verbinding maken en breken

Vanaf de geboorte groeien zenuwcellen in het brein, ze maken **verbinding** met elkaar. In het begin is dat nog *lukraak*, ze zoeken een weg om informatie door te geven.

Daarna ervaart het brein pas of die verbinding **zinvol is of niet**, zo ja, dan wordt hij in stand gehouden, zo niet, dan verdwijnt hij. Elke keer als je iets leert, maak je een verbinding, dit groeit door ervaring.

Dit gebeurt ook bij jezelf! Wanneer je leert voor een toets en je de informatie daarna weer kwijt bent of als je een taal niet vaak gebruikt.

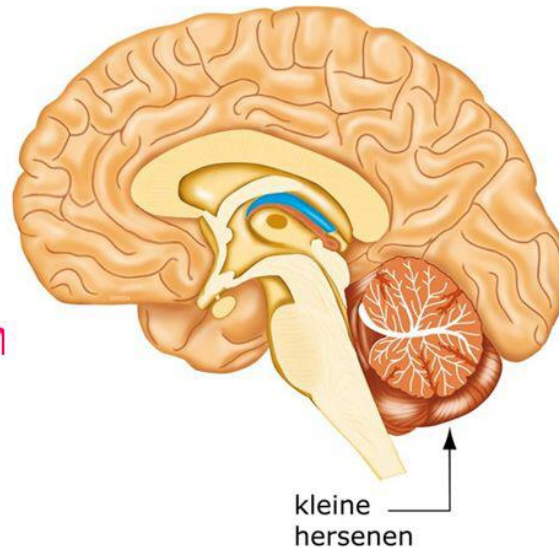
Groei van de hersenen

- Bij de geboorte wegen de hersenen zo'n **400 gram**. De hersenen zijn dan nog niet af.
- Volwassen hersenen wegen zo'n ongeveer **1,4 kilo!**
- De hersenen van een baby groeien de eerste maanden heel snel.
- Ze worden geboren met **25% hersencapaciteit**. De andere **75%** wordt in de eerste 3 levensjaren aangelegd.
- In de eerste 3 jaar worden er wel 700 nieuwe verbindingen per seconde gemaakt!
- Hoe ouder je wordt, hoe minder je hersenen groeien. Maar ze zijn in ontwikkeling tot ongeveer je 24e.

HERSENEREN

Bestaan uit:

1. Hersenstam
2. De grote hersenen
3. De kleine hersenen

Filmpje 2:

Bekijk het **tweede filmpje**. Jorine de Vos vertelt in die video over de hersenontwikkeling. Je vindt deze terug bij de filmpjes in de online leeromgeving.

Onderdelen van de hersenen

- **Hersenstam:** deze zorgt ervoor dat je *hart blijft kloppen*, bloed blijft stromen, dit gaat vanzelf, zonder dat je er bij nadenkt .
- **Kleine hersenen:** deze zorgt ervoor dat je kunt *bewegen*, en dat je dit kunt blijven doen wanneer je dit geleerd hebt (automatische piloot).
- **Grote hersenen:** deze zorgt ervoor dat je kunt *praten, denken, proeven, kijken, horen*, etc. Dit gaat niet vanzelf, hier moet je wel over nadenken.

- De grote hersenen bestaan uit twee helften: linker en rechter hersenhelft. Gek genoeg is de linkerkant verantwoordelijk voor de rechterkant van je lichaam en andersom.

Fysieke ontwikkeling: de ontwikkeling van de zintuigen

Door sensomotorische handelen doet een kind ervaring op over allerlei elementen om hem heen. Al die kennis komt weer bij elkaar. Bijvoorbeeld: een kind maakt kennis met een sinaasappel. Het gaat voelen aan de structuur, het ruikt er aan en proeft een stukje van de sinaasappel. Deze informatie, die via de zintuigen wordt verkregen, wordt opgeslagen in de hersenen. Als het een volgende keer een sinaasappel ziet, weet het kind hoe deze aanvoelt, ruikt en smaakt. Dat is de integratie van verschillende zintuigelijke prikkels.

Sensomotorische ontwikkeling stimuleren

- 1..Liedjes met bewegingen zijn belangrijk. Dit prikkelt diverse zintuigen én stimuleert de motoriek!
- 2.Ook eten is belangrijk. Bied het kind zoveel mogelijk variatie in smaken en texturen aan. Dit is een belangrijke tip voor kinderen van nul tot twee jaar oud.
- 3.Koud of warm, nat of droog, ruw of glad... Laat de kinderen kennis maken met verschillende texturen en laat hen al hun zintuigen inzetten.
- 4.Water, klei en zand zijn dankbare speelmaterialen. Zij bieden veel mogelijkheden voor sensomotorische activiteiten doordat ze prikkels krijgen op verschillende manieren.
- 5.Voelspelletjes zijn ook goed in de ontwikkeling van sensomotorische ontwikkeling. Leg voorwerpen onder een doek. Wat voelen de kinderen?
- 6.Gebruik diverse soorten zachte materialen om mee te 'smeren'. Denk hierbij aan vingerverf, scheerschuim of slagroom.

Fysieke ontwikkeling: seksuele ontwikkeling

De seksuele ontwikkeling van kinderen begint al vanaf hun geboorte. Baby's verkennen hun lichaam. Peuters leren dat ze een jongetje of een meisje zijn en onderzoeken de verschillen. En kleuters hebben vragen over liefde en seks. Als professional is het belangrijk te weten wat tijdens die ontdekkingstocht normaal is, waarover je je zorgen moet maken en wat je ouders met vragen het beste kunt adviseren.

Fysieke ontwikkeling: seksuele ontwikkeling

De seksuele ontwikkeling van jonge kinderen

De seksuele ontwikkeling van jonge kinderen begint al bij de geboorte. In grote lijnen verloopt dat zo:

Baby's

Baby's worden graag aangeraakt en geknuffeld. Dat geeft hen een veilig gevoel en zorgt ervoor dat ze zich hechten. Vanaf zes maanden beginnen ze hun eigen lichaam te verkennen en raken ze ook toevallig hun geslachtsdelen aan. Jongetjes kunnen een erectie krijgen. Ook meisjes ontdekken dat het fijn is om hun geslachtdeel aan te raken en doen al vanaf negen maanden bewust. Dat geeft hen een fijn gevoel, maar heeft niets met volwassen seksuele gevoelens te maken.

Peuters

Peuters worden zich echt bewust van hun eigen lichaam. Ze raken bewust hun geslachtsdeel aan. Dat geeft ze een prettig of troostend gevoel. Ook ontdekken ze op die leeftijd of ze een jongetje of meisje zijn: hun 'genderidentiteit'. Daardoor worden ze nieuwsgierig naar het lichaam van andere kinderen of van hun ouders.

Kleuters

Kleuters gaan verder op onderzoek uit, bijvoorbeeld door met een ander kind doktertje te spelen. Ook worden ze zich steeds meer bewust van seksuele normen. Ze leren wat wel en niet mag. Ouders moeten dan soms ontdekken hoe ze daar het beste mee om kunnen gaan.

Steun bij de seksuele ontwikkeling van jonge kinderen

Als professional steun je jonge kinderen bij hun seksuele ontwikkeling door het bespreekbaar te maken met henzelf en met hun ouders. Bij het bespreekbaar maken van de seksuele ontwikkeling kun je ingaan op de lichamelijke veranderingen, de waarden en normen van gedrag, maar ook uitleggen dat er grenzen zijn en dat deze grenzen voor iedereen verschillend zijn. Zo draag je bij aan het doorbreken van taboes en creëer je een ruimte waarin kinderen en ouders bij jou terecht kunnen voor vragen en zorgen rondom seksualiteit.

Fysieke ontwikkeling: seksuele ontwikkeling

Seksuele ontwikkeling tussen de 6 en 12 jaar

De seksuele ontwikkeling van kinderen in de basisschoollleeftijd verloopt meestal vanzelf. Het is te zien als een soort voorbereiding op de beleving van seksualiteit later in hun leven. Tussen de 6 en 12 jaar worden kinderen zich meer bewust van de mening van anderen. Ook gaan ze hun eigen lichaam vergelijken met dat van anderen. In grote lijnen verloopt hun seksuele ontwikkeling zo:

6 jaar

Vanaf 6 jaar weten kinderen dat het aanraken van je eigen geslachtsdelen iets is dat je doet zonder dat anderen erbij zijn. Soms vertellen kinderen op deze leeftijd schuine moppen of tekenen ze geslachtsdelen in hun schrift om anderen uit te dagen. De meeste kinderen spelen op deze leeftijd het liefst met kinderen van hun eigen geslacht en gedragen zich zoals ze denken dat bij hun sekse hoort. Ook gaan ze vaak vanaf hun zesde jaar hun ouders steeds meer vragen over seksualiteit.

7 jaar

Vanaf 7 jaar ontdekken kinderen wat wel en niet hoort in de omgang met andere mensen. Ook kunnen kinderen vanaf deze leeftijd gaan fantaseren over verliefdheid en intimiteit, bijvoorbeeld over met wie ze verkering willen of willen trouwen. Ze zeggen dat ze verliefd zijn als ze iemand heel lief vinden. Vanaf deze leeftijd krijgen jongens meestal meer vriendschappen met jongens en meisjes meer met meisjes.

8 - 10 jaar

Tussen de 8 en 10 jaar beginnen kinderen voor het eerst hun seksuele voorkeur te verkennen. Ze kunnen zich dan ook ongemakkelijker gaan voelen over hun eigen lichaam. Ze doen daarom bijvoorbeeld de deur van de wc of badkamer op slot. Of ze willen zich niet meer in hun blootje laten zien en doen een handdoek om. Ook worden ze zich op deze leeftijd meer bewust van zichzelf en van de verschillen met anderen. Vanaf deze leeftijd kunnen ze ook bewuster gaan masturberen en daarbij een orgasme krijgen.

10 - 12 jaar

Tussen de 10 en 12 jaar komen kinderen in de puberteit. Ze krijgen te maken met lichamelijke veranderingen waar ze vaak erg aan moeten wennen. Ze vragen zich ook af of hun lichaam wel normaal is en worden daar onzeker van. Ook worden ze vaak voor het eerst verliefd en voelen ze zich seksueel aangetrokken tot anderen. Meestal hebben jongens meer seksuele fantasieën dan meisjes, maar niet altijd. Gevoelens van seksuele opwindning zijn op deze leeftijd normaal. Sommige kinderen hebben ook hun eerste orgasme.

Fysieke ontwikkeling: seksuele ontwikkeling

Meer informatie

Wil je als professional in de kinderopvang meer weten over hoe je kunt bijdragen aan de seksuele ontwikkeling en opvoeding van jonge kinderen? Maak je je als professional zorgen over ongezond seksueel gedrag bij een kind? Of hebben ouders vragen? Kijk dan op de pagina van het Nederlands Jeugd instituut www.nji.nl

Sociaal- emotionele ontwikkeling

Hechting

Hechting

De sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind start met het hechtingsproces.

Hechting is het proces waarin een baby zich hecht aan de ouders/verzorgers. Een kind ervaart in zijn eerste levensjaren of hij anderen kan vertrouwen of niet.

Hechting

- **Veilige hechting**

Wanneer er sprake is van een goede hechting, wordt dat een veilige hechting genoemd. Kinderen die veilig gehecht zijn zoeken direct contact met of de nabijheid van degenen met wie ze een gehechtheidsrelatie hebben. Ze laten zich snel door hen geruststellen en durven van alles te onderzoeken en ontdekken. Een veilige hechting legt dus de basis voor een optimale ontwikkeling van het kind.

- **Onveilige hechting**

Als er problemen zijn met de hechting, wordt dat een onveilige hechting genoemd. Kinderen die onveilig gehecht zijn zoeken niet direct contact met of de nabijheid van de ouder. Ze reageren bijvoorbeeld boos, angstig of gestrest op de ouder of ze vermijden de ouder.

Het is belangrijk dat je als **professional** alert bent op de signalen van hechtingsproblemen. Bij een vermoeden van hechtingsproblemen kun je een korte screening uitvoeren. Lees meer over via deze link: [het signaleren van hechtingsproblematiek](#).

Luister hier een interessante **podcast** over [hechting](#)

Hechtingsgedrag

Hechtingsgedrag is: het zoeken naar voortdurende nabijheid van ouders / verzorgers. Ieder mens heeft behoefte aan een ander die emotioneel dichtbij staat en bij wie hij zich veilig voelt.

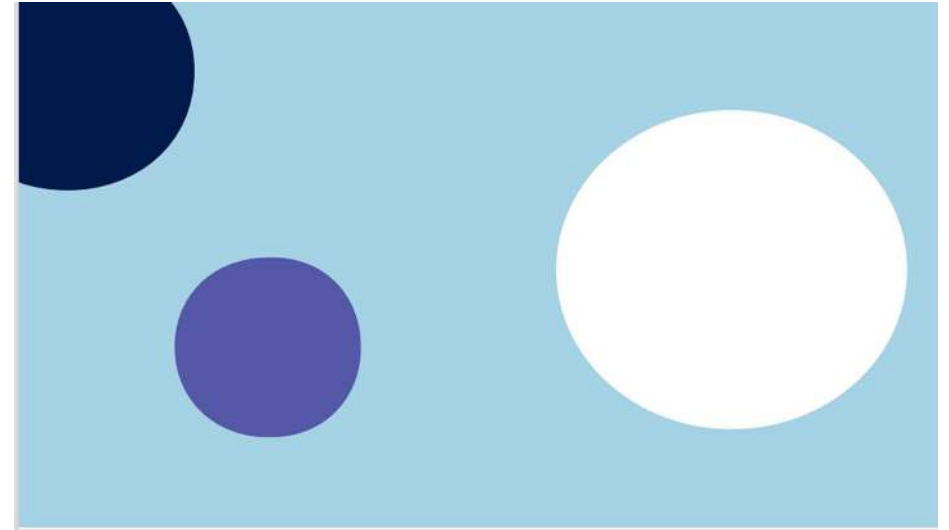
Bekijk filmpje 3:

“Still face experiment”. De interactie tussen het kind en de ouder/verzorger is van groot belang. Dat zie je duidelijk terug in het filmpje.

In dit experiment, genaamd ‘Still Face’, zit een baby tegenover zijn moeder.

- Ze hebben wederzijds leuk contact met elkaar.
- De baby toont allerlei gezichtsuitdrukkingen en zijn moeder reageert daarop.
- Dan wendt de moeder haar hoofd af, en wanneer zij haar kind weer aankijkt, is er niets meer van haar gezicht af te lezen. Ze heeft een ‘still face’ en reageert niet meer op haar kind.
- Je ziet hoe de baby binnen een minuut in paniek raakt. Hij probeert van alles: hij strekt zijn armpjes naar haar uit, hij wendt zich af, hij schreeuwt. Je ziet duidelijk dat hij zich slecht voelt.

Dat is precies het principe van hechting: je hebt als kind je ouder nodig en de ouder laat merken dat die er voor het kind is door oogcontact te maken en te reageren met lichaamstaal.

Eerste vertrouwen

In principe kan een baby door iedereen getroost en geknuffeld worden.

Maar, in de eerste maanden komt het hechtingsproces op gang. Er moet dan een vaste, liefdevolle relatie bestaan. Het gaat erom dat het kind zich veilig en geborgen voelt. Dit is een voorwaarde voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

4 fasen van hechting

Fase 1: *De geboorte tot drie maanden*

Niet selectief reageren is het kenmerk van deze fase. De baby reageert op stem en gezicht. Hij weet intuïtief dat hij personen nabij moet houden en gaat zich aan deze mensen hechten.

Fase 3: Van zes maanden tot 3 jaar

Scheidingsangst is het kenmerk van deze fase. Kind zoekt actief nabijheid.

Wanneer er vreemden in de buurt komen, klampt het kind zich vast aan de ouders. Bij een veilige hechting zoekt het kind wel nabijheid, maar verkent daarnaast ook de ruimte en keert hij af en toe terug naar de ouder.

Filmpje 4:

Wil je hierover meer weten bekijk dan het filmpje “Stranger anxiety”.

Fase 4: *Van drie jaar tot einde kindertijd*

Partnerschap is het kenmerk van deze fase.

Het kind is in staat om met anderen samen te werken en samen activiteiten te ondernemen. Het kind is nog steeds gericht op de ouder en verwacht dat deze zijn behoeften vervuld.

Voorwaarden voor hechting

- Het kind dient door een vaste verzorger verzorgd te worden
- Het contact moet kwaliteit hebben
- De verzorger moet voorspelbaar reageren

Wat betekent dit voor de kinderopvang?

- Een baby hecht zich aan de personen in zijn omgeving.
- Hij kan zich hechten aan 5 a 6 personen
- Vaste groepen en vaste gezichten dragen bij aan een **stabiele, veilige omgeving** voor het kind. Net als vaste ruimten en een vast dagritme.
- **Er is een vaste gezichten criterium in de kinderopvang.** Dus als het kind aanwezig is, werkt er die dag minimaal 1 vast gezicht van het kind op de groep. De medewerker weet hoe het kind zich ontwikkelt, waar het behoefte aan heeft en waar het gestrest van raakt. De vaste gezichten mogen niet te vaak wisselen. Daarom geldt:

Zijn er 1 of 2 pedagogisch medewerkers vereist bij een groep volgens de BKR (beroepskracht ratio)? Dan zijn er maximaal 2 vaste gezichten per baby. Voor kinderen van 1 jaar en ouder maximaal 3.

Bij 3 of meer pedagogisch medewerkers zijn er maximaal 3 vaste gezichten per baby. Voor kinderen van 1 jaar of ouder maximaal 4.

Sociaal-emotionele ontwikkeling: omgaan met jezelf en anderen

Sociaal emotionele ontwikkeling is kort samengevat: omgaan met jezelf en de ander. Dat is dus enerzijds inzicht in jezelf en de ander en daarnaast omgaan met je eigen gevoelens en die van de ander.

De sociaal-emotionele ontwikkeling is feitelijk de ontwikkeling van een eigen persoonlijkheid, overeenkomstig de verwachtingen en gedragingen uit de sociale context.

Bij de sociaal-emotionele ontwikkeling hoort onder andere het ontwikkelen van emoties, het zelfbeeld en het temperament van het kind. De sociaal-emotionele ontwikkeling is te onderscheiden in de sociale en de emotionele ontwikkeling.

De sociale ontwikkeling omvat het krijgen van begrip voor andere mensen en het ontwikkelen van positief gedrag en vaardigheden ten opzichte van de medemens. Hier valt ook sociale cognitie onder. Dat wil zeggen dat het kind kennis heeft van omgangsregels en relaties tussen mensen.

De emotionele ontwikkeling wil zeggen dat het kind leert om de gevoelens van zichzelf en anderen te begrijpen en om daar goed mee om te gaan.

De sociaal-emotionele ontwikkeling is een van de vier ontwikkelingsgebieden, samen met de motorische ontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling en de morele ontwikkeling.

Sociaal emotionele ontwikkeling wordt ook wel Sociaal Emotioneel Leren (SEL) genoemd.

Als pedagogisch medewerker help jij kinderen om te leren omgaan met hun gevoelens en emoties. Je geeft woorden aan hun emoties door te benoemen wat je ziet. Hierdoor leren kinderen hun emoties herkennen en te begrijpen en daardoor kunnen ze er steeds beter mee omgaan. Ook help je ze bij het leren omgaan van gevoelens van andere kinderen. Je stimuleert onderlinge interacties en biedt geborgenheid door kaders en structuur, regels en afspraken.

Sociaal emotionele
ontwikkeling: de
morele ontwikkeling

Sociaal-emotionele ontwikkeling: morele ontwikkeling

Morele ontwikkeling

De morele ontwikkeling is de ontwikkeling van het besef van goed en kwaad. Het wordt ook wel de gewetensontwikkeling genoemd.

De morele ontwikkeling verschilt per leeftijdsfase. De drie stadia die worden onderscheiden volgens Kohlberg (1969) in de morele ontwikkeling zijn (de leeftijden zijn een indicatie):

- 1.Pre-conventioneel stadium (0 tot 10 jaar);
- 2.Conventioneel stadium (10 tot 18 jaar)
- 3.Post-conventioneel stadium (vanaf 18 jaar)

Bij de morele ontwikkeling speelt de interactie tussen de opvoeder en het kind een grote rol. Daarnaast heeft de opvoeder een voorbeeldfunctie. Hij kan wel vertellen wat goed is, maar als hij er niet naar handelt komt het niet geloofwaardig over.

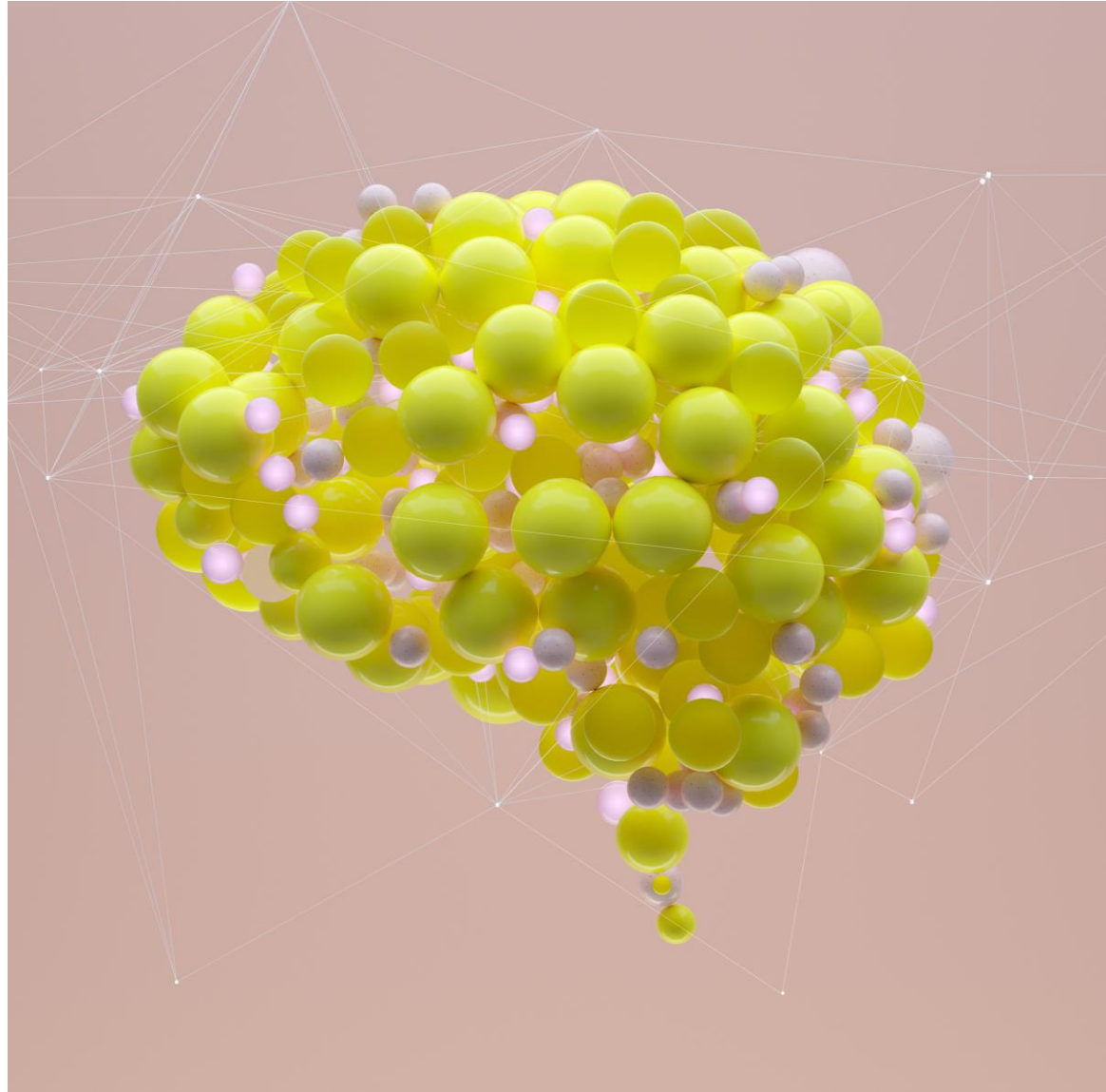
Het is belangrijk dat kinderen leren om hun eigen handelen te waarderen in het licht van overtuigingen. Ook is het van belang dat kinderen zich intrinsiek verbonden voelen met waarden als eerlijkheid, rechtvaardigheid en betrouwbaarheid.

Sociaal-emotionele ontwikkeling: zelfbeheersing en emotieregulatie

Alle emoties hebben nut. Sterker nog, we hebben ze nodig om te overleven. Zonder angst zouden we niet oud worden, omdat we extreem gevaarlijke dingen zouden gaan doen. Als we geen angst zouden hebben, zouden we ons bijvoorbeeld niet verstoppen als we oog in oog zouden staan met een leeuw. Angst beschermt ons tegen gevaar.

Ook boosheid en verdriet hebben een achterliggende functie. Boosheid zorgt ervoor dat er veel energie vrijkomt en we snel kunnen reageren. Het zorgt ervoor dat we voor onszelf opkomen, zodat anderen rekening met ons kunnen houden. Verdriet zorgt voor het verwerken van nare ervaringen, waardoor er ruimte komt om anders naar een situatie te kijken.

Omgaan met emoties is ingewikkeld. Er komen veel verschillende vaardigheden bij kijken. Je moet je impulsen kunnen beheersen, je eigen emoties en die van een ander kunnen herkennen en hier woorden aan kunnen geven. Jonge kinderen hebben jouw hulp nodig om hun eigen emoties te herkennen. Ze kunnen dit nog niet zelf. Ook kunnen ze vanwege de taalontwikkeling nog geen woorden geven aan hun gevoel. Vanaf ongeveer 4 jaar kunnen kinderen aangeven of ze boos of verdrietig zijn. Het controleren van de emoties is dan nog lastig. Het is een proces dat meerdere jaren duurt. Vanaf het begin van de basisschool kunnen kinderen zich inleven in een ander. Ze begrijpen dan pas dat iemand iets anders kan ervaren en voelen dan jezelf. Hierdoor zullen ze gevoelens en gedrag van anderen beter gaan herkennen en begrijpen.

Cognitieve ontwikkeling

Cognitieve ontwikkeling

Met de cognitieve ontwikkeling bedoelen we:

Kinderen komen ter wereld met een aangeboren drang om de wereld te verkennen en te begrijpen. De cognitieve- of verstandelijke ontwikkeling start daarom direct bij de geboorte van het kind en is niet los te zien van de andere ontwikkelingsgebieden, zoals de lichamelijke-, motorische-, sociaal-emotionele- en spraak en taalontwikkeling.

Wij richten ons in deze reader op:

- Leren en denken
- Taal
- Rekenen

Cognitieve ontwikkeling: leren en denken

Kinderen komen ter wereld met een aangeboren drang om de wereld te verkennen en te begrijpen. De cognitieve- of verstandelijke ontwikkeling start daarom direct bij de geboorte van het kind en is niet los te zien van de andere ontwikkelingsgebieden.

Door de toename van motorische- en sociale vaardigheden (bijvoorbeeld kruipen en het kunnen spelen met andere kinderen), zijn kinderen in staat hun wereld letterlijk en figuurlijk te vergroten. Hierdoor leren zij problemen op te lossen, na te denken, te redeneren en slaan dus spelenderwijs nieuwe informatie op. Ook spelen de zintuigen (horen, zien, voelen, ruiken) en de sociale omgeving van het kind een belangrijke rol binnen de cognitieve ontwikkeling.

Meer weten over dit onderwerp? Kijk dan op:

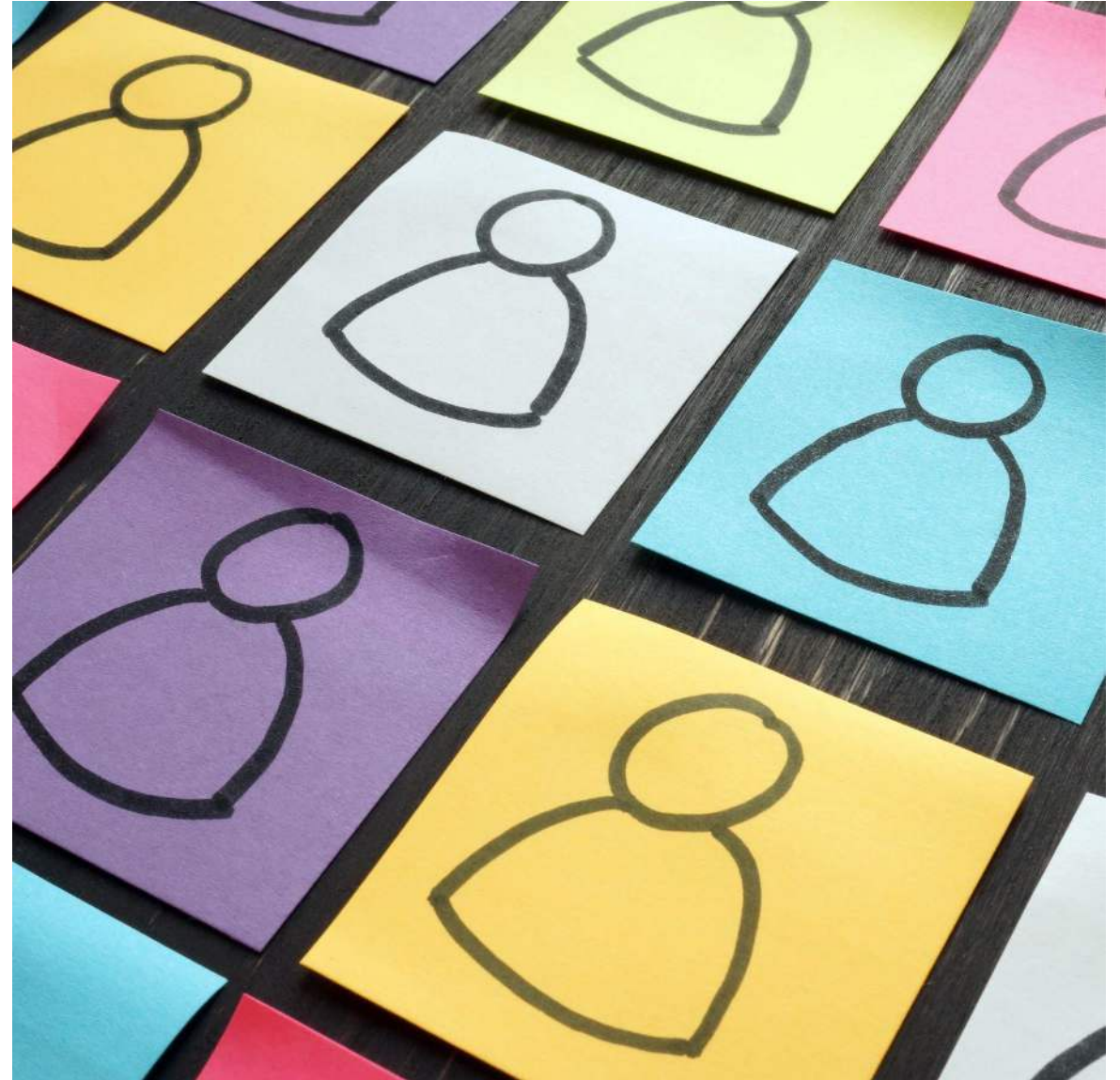
<https://www.kijkopontwikkeling.nl/mijlpalen/mijlpalen-cognitieve-ontwikkeling-kinderen/>

Cognitieve
ontwikkeling:
Taal
ontwikkeling

FASEN VAN TAAL

Eerste fase: **voortalige fase**,
klanken maken en brabbelen

- De eerste weken is huilen de enige taal die de baby spreekt.
- Bij heel jonge baby's is taal vooral een middel voor contact.
- D.m.v.: veel mimiek en lichaamstaal en een levendige intonatie (toonhoogte). Ouders uiten daarmee hun affectie (genegenheid) en het draagt bij aan de hechting tussen ouders en kind.
- Liggend in hun bedje oefenen baby's voortdurend al klanken en lettercombinaties in allerlei toonhoogtes en volgordes. De baby oefent eerst met klanken (vocaliseren) en later het brabbelen,

Tweede fase: **vroegtalige fase**, losse woorden en eenwoordzinnen

- Al vóór de eerste verjaardag dringt bij het kind het besef door dat de klanken die hij hoort en oefent, een betekenis hebben.
- Dit besef dringt door als kinderen bijvoorbeeld gaan ontdekken dat ze steeds het woord 'bal' horen wanneer er een rond ding voorbij komt rollen. Ze ontdekken daardoor dat de klanken die ze horen verwijzen naar verschillende voorwerpen (bal, auto, koek) en acties (eten, drinken, stoeien).
- Kinderen gaan de woorden die ze leren al snel aan elkaar rijgen.
 - **'eenwoordzin'** (het woord dat een hele zin betekent, bijvoorbeeld: 'Mamma?' betekent waar is mamma nou?)
 - Dan de **tweewoordzin** ('Jipke bal': nu wil Jipke de bal, of 'Opa op': opa is er niet meer).Later volgen de driewoordzin en de meerwoordzin.

Derde fase: differentiatiefase

- Vertelt al korte verhaaltjes over dingen die gebeuren en gesprekjes met kinderen gaan steeds *vaker over dingen en gebeurtenissen buiten het hier en nu.*

Voorbeeld:

‘We gaan straks boodschappen doen.’ ‘Ik was in de speeltuin en er was een hond. Ik heb de hond geaaid.’ ‘Waar is opa naar toe?’

Hier krijgt taal een **informatieve functie** en gebruiken we de taal om een ander iets te vertellen wat hij nog niet weet. Ook wordt de taal gebruikt om de **betekenis** van iets uit te leggen.

Voorbeeld:

Het kind vraagt: ‘Wat is een flat?’ en jij zegt: ‘Dat is als de huizen op elkaar gestapeld zijn.’ Dit is de *educatieve* functie van taal: je gebruikt taal om meer taal te leren.

Vierde fase: voltooiingsfase

- Deze fase, vanaf 5 jaar, heeft een **open eind**:
 - het kind kan langere verhalen vertellen, lezen en schrijven en gesprekken voeren.
 - Zijn woordenschat groeit nog door
 - Ook krijgt hij oog voor de figuurlijke betekenis van uitdrukkingen en kan hij overweg met taalgrapjes.

Let op:

We zijn geneigd te sturen in het aanbieden van taal. We wijzen allerlei dingen aan en benoemen die. Uit onderzoek blijkt echter dat kinderen sneller leren wanneer je hen volgt in hun persoonlijke interesse en steeds benoemt waar zij naar kijken of wijzen.

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

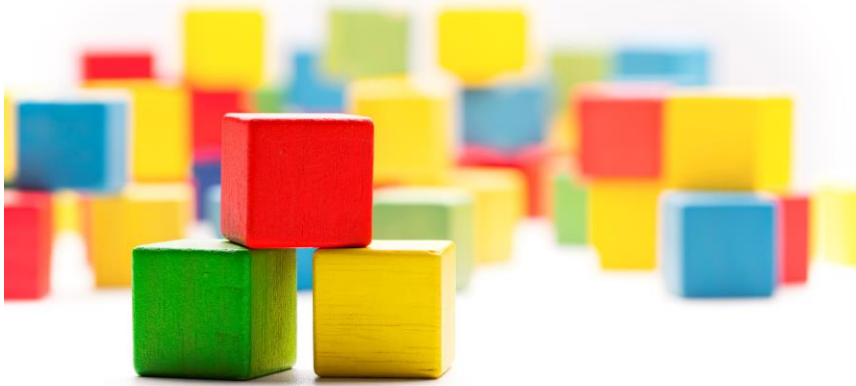
Bij jonge kinderen zie we kinderen volwassenen imiteren en ontdekken via spel de wereld om hen heen. Het jonge kind denkt nog concreet; bij hen gaat het vooral om rekenprikkels ervaren.

Bij oudere kinderen is het abstracte denken meer ontwikkeld. Daarmee krijgt rekenen ook een andere betekenis. We spreken bijvoorbeeld niet meer ontluikende gecijferdheid, maar over gecijferdheid.

Als we spreken over rekenen, kunnen we zeggen dat kinderen:

De wereld begrijpen door **ordenen en vergelijken**

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Ordenen en vergelijken d.m.v.:

- Kenmerken van voorwerpen
- Hoeveelheid en aantal
- Ruimte
- Tijd
- Oorzaak en gevolg

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Kenmerken van voorwerpen

Een kind leert dat je een rij van autootjes kan maken en dat je een verzameling van voorwerpen kunt maken.

- Ongeveer 2 jaar; voorwerpen sorteren op soort/kleur
- Ongeveer 3 jaar ; ordenen op meer kenmerken als grootte/kleur

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Hoeveelheid en aantal

Dreumesen herkennen langzaam hoeveelheden als "veel"/"weinig"

Peuters krijgen interesse en plezier in tellen en meten.

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Ruimte

Speel Kiekeboe spelletjes met kinderen 0-2 jaar; ik zie het niet, maar het is er wel! Zo leren ze wat object permanentie inhoudt.

Filmpje 5:

<https://www.youtube.com/watch?v=3Yh6ZE-b7g>

"object permanentie"

Door te bewegen in de ruimte leert het kind zijn weg te vinden.

Ongeveer 3 jaar; kind ziet zich zelf in perspectief van de ander

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Tijd

Vanaf een maand of 4 reageert het kind in de tijd/op vertrouwde gebeurtenissen. Bijv. Als je een kind uit bed haalt, steekt het kind zijn handen in de lucht. Het kind weet dat hij er uit mag.

Het kind leert op de groep ook over planning/dagritme; bijv. na het vaste tijdstip van fruit eten, weet het kind dat hij mag gaan spelen.

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Oorzaak en gevolg

Bij baby's vooral bepaald door vaste ritme

Bij dreumes via vast dagritme

Bij peuters via planning en leren vooruit kijken

Cognitieve ontwikkeling: Rekenen

Doordat kinderen ouder worden krijgen ze steeds meer met rekenen en rekenbegrippen te maken.

- Meten
- Meetkunde (ruimtelijke oriëntatie)
- Ontluikende gecijferdheid

Meer over deze onderwerpen vind je terug bij de SLO doelen

SLO DOELEN

SLO doelen

Waar staat SLO voor:

SLO = Stichting Leerplan Ontwikkeling

Dit is een landelijk expertisecentrum waar leerplannen worden ontwikkeld.

In eerste instantie zijn deze leerplannen (kerndoelen en leerlijnen) ontwikkeld voor de basisscholen.

Inmiddels zijn de doelen uitgebreid naar doelen voor het jonge kind. Deze zijn ook verwerkt in het kindvolgsysteem dat jij op de groep gebruikt.

Wil je weten hoe deze doelen eruit zien en wil je kennis nemen van wat kinderen moeten kennen/kunnen voordat zij naar de basisschool gaan en wanneer zij op de basisschool zitten, neem dan een kijkje op:

<https://www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/doelen-jonge-kind/>

<https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-nederlands/>

<https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-rekenen-wiskunde/>

<https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-bewegingsonderwijs/>